

19. Załazińska A. W poszukiwaniu narzędzia badającego komunikację niewerbalną [In the search of facilities of research of communication un verbal]. In: *Język a komunikacja* [Language and communication]. Tom I. Kraków, 2002. pp. 111–118. (in Polish).

Larysa Derkach. Nonverbal Display of Emotions and their Expression in Phraseological Units of the Polish Language. The article deals with semantics of phraseological units of the Polish language related to kinesic means of communication, in particular with the linguistic expression of emotions in such phraseological units. The mechanisms of storing and conveying cultural information by phraseological systems are analyzed. The basic categories of Polish phraseological units related to kinesic means of communication are determined, and their semantic classification is presented. The regularities of the process of sign interpretation of kinesic behaviour in phraseologisms are analyzed. The author investigates peculiarities of naming of nonverbal expression of emotions in Polish phraseological units. It was found out that the Polish phraseologisms prove to be expressions of emblematic (communicative and symptomatic) and illustrative kinesic movements. Within the phraseological units (the names of kinesic movements) the author distinguishes generally communicative and etiquette ones. The emotional state of the speaker is expressed by symptomatic nonverbal means which can be divided into three subgroups: 1) those that denote emotional states; 2) those that are related to the characteristics of a person; and 3) those that are referred to interpersonal relationships.

Key words: phraseological unit, nonverbal means of communication, name of kinesic movement, psycho-emotional state, emblems, illustrators, generally communicative nonverbal means, etiquette nonverbal means.

Деркач Лариса Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; *ORCID ID* 0000-0002-3607-3119; lesja76@ukr.net

УДК 811.161.2'373.611'367.6-115:81(477)(092)

Наталія Костусяк, Оксана Приймачок

Дериваційна й частиномовна концепції Єжи Куриловича та сучасних українських функційних граматистів: зіставний аспект

У статті наголошено на важливості теорії Є. Куриловича та її ролі у світовому мовознавстві; розглянуто особливості інтерпретації синтаксичної й лексичної деривації в концепції польського науковця та ступенів і різновидів

© Костусяк Н., Приймачок О., 2019

транспозиції в сучасному українському мовознавстві; схарактеризовано критерії виділення та ранжування частиномовних класів слів, зацентровано на особливостях визначення статусу кількісних числівників, службових одиниць і вигуків, запропонованих Є. Куриловичем та українськими лінгвістами.

Ключові слова: деривація, транспозиція, частини мови, субстантивізація, вербалізація, ад'єктивація, адвербіалізація.

Беззаперечний здобуток лінгвістики початку ХХІ століття – висунення нових продуктивних ідей, витворення сучасних моделей студіювання, виразний акцент на вияві мовних одиниць у процесі комунікації, їхньому функційному навантаженні, прагматичному потенціалі тощо. Проте весь цей спектр надзавдань, поза будь-яким сумнівом, має своїм опертям здавна відомі концепції, що засвідчили свою перевагу й неодноразово були апробовані в науковій парадигмі. У такому разі дослідники, з одного боку, апелюють до праць, присвячених вивченню особливостей певної мови, з іншого – керуються здобутками світової лінгвістики, виявляючи загальнонаукові постулати, характерні для будь-якої мови. Взірцевими для багатьох сучасних українських граматистів стали напрацювання Ш. Баллі, Е. Бенвеніста, Ф. Данеша, М. Докуліла, Ф. де Соссюра, Л. Теньєра, Ч. Філлмора, Р. Якобсона. Цей список цілком виправдано доповнює ім'я відомого польського мовознавця Єжи Куриловича. Найважливішими в його граматичному доробку є ідеї про деривацію та її різновиди, особливості відмінкової системи, специфічний статус прийменників й ін. У лінгвоукраїністиці на сформульовані Є. Куриловичем теоретичні засади покликаються І. Р. Вихованець – відомий мовознавець, який запропонував концепцію функційно-категорійної граматики української мови, його послідовники й учні, зокрема К. Г. Городенська, М. Я. Плющ, А. П. Загнітко, Н. В. Гуйванюк, М. В. Мірченко, О. Г. Межов, Т. Є. Масицька, І. А. Мельник й ін. Їхні праці вирізняє зміна второваних у радянські часи дослідницьких орієнтирів, різновекторність та комплексність вивчення, пріоритетність функційної парадигми, особливості реалізації мовних одиниць у комунікативних актах, розмежування їхній первинних, спеціалізованих форм і функційних варіантів. Попри значну частину студій, присвячених новітній інтерпретації граматичної системи та структури української мови, досі немає комплексного дослідження, яке акумулювало б усі відомості про новаторські концепції, обіперті на ідеї Є. Куриловича. З огляду на це мету статті вбачаємо в

удокладненому вивченні граматичної спадщини відомого польського науковця та з'ясуванні особливостей застосування й розвитку його ідей в українській лінгвістиці. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань: 1) описати принципи дослідження лексичних та синтаксичних зміщень у концепції Є. Куриловича; 2) з'ясувати класифікаційні засади вивчення й ранжування ступенів та різновидів транспозиції в сучасному українському мовознавстві; 3) порівняти критерії вирізнення частин мови й особливості визначення статусу кількісних числівників, службових одиниць і вигуків, запропоновані польським лінгвістом та українськими науковцями.

У світовій лінгвістиці неабиякого розвитку набула теорія Є. Куриловича про деривацію. Увесь складний частиномовний механізм дослідник розглядає крізь призму взаємодії лексичного та синтаксичного аспектів, наголошуючи, що відношення між ними впливає на напрям деривації й не залежить від індивідуальних особливостей мовних систем [9, с. 57]. Водночас найважливішим показником дериваційних зміщень польський науковець вважає синтаксичні зрушення, тому в лінгвістиці його вважають послідовним прихильником синтаксичної концепції. Акцентування на призначенні кожного лексико-граматичного класу слів виконувати закріплену за ним синтаксичну роль та його здатність перебувати в синтаксичній позиції іншої частини мови дало змогу Є. Куриловичу розвинути теорію про первинність і вторинність синтаксичних функцій мовних одиниць та їхні дериваційні особливості. Термін «деривація», на переконання дослідника, позначає «не тільки факт утворення одних слів від інших із метою передавання синтаксичних функцій, які відрізняються від синтаксичних функцій твірних слів, але також і той факт, що одне слово може реалізувати різні вторинні синтаксичні значення, перебуваючи у визначеному синтаксичному оточенні» [9, с. 61]. Зорієнтованість на чітко регламентовані та еквівалентні позиції мовних одиниць послугувала основою для кваліфікації синтаксичного деривата як «форми з тим самим лексичним змістом, що й у вихідної форми, але з іншою синтаксичною функцією» [9, с. 61]. На противагу йому лексичний дериват не зазнає синтаксичних змін порівняно з твірним словом. Отже, за спостереженнями лінгвіста, процес деривації є двохетапним. Зазначені різновиди мовної асиметрії Є. Курилович розглядає на прикладі прикметників французької та німецької мов. На першому етапі синтаксичної

деривації відбувається процес перетворення прикметника-означення в анафоричний прикметник, а на другому етапі лексичної деривації – трансформація анафоричного прикметника в іменник. Така транспозиційна послідовність віддзеркалює виникнення й абстрактних іменників, наприклад: *висока гора* → *гора висока* → *висота гори*. Утворення похідного іменника *висота* – результат лексичної деривації, якій передував її синтаксичний різновид, що забезпечив переміщення прикметника зі своєї генетично первинної означальної сфери в контекстуально вмотивовану предикативну позицію. Висновкуючи, польський науковець зазначає, що в будь-якій мові утворення вторинних синтаксичних функцій частин мови передбачає: «1) опис форм із первинною синтаксичною функцією й 2) опис формальних засобів, що характеризують слово чи його синтаксичне оточення й надають слову вторинної синтаксичної функції» [9, с. 70].

Проаналізована концепція Є. Куриловича знайшла продовження й розвиток у працях відомого українського мовознавця І. Р. Вихованця та його послідовників. Акцентуючи на позиційній рухливості мовних одиниць, зокрема їхніх первинних і вторинних синтаксичних функціях, а також на здатності набувати нового морфологічного оформлення та семантичних зсувах, дослідник виділив три ступені взаємопереходу слів: 1) синтаксичний як початковий, що відбиває «переміщення слова в не типову для нього синтаксичну позицію» [2, с. 45]; 2) морфологічний, коли мовна одиниця внаслідок синтаксичних зміщень отримує ще й морфологічне (категорійне) закріплення, зреалізоване формальними засобами тієї частини мови, до якої вона перейшла; 3) семантичний, «що остаточно завершує частиномовний перехід. Нова для вихідної частини мови синтаксична позиція, морфологізація цієї позиції зумовлюють поступове входження деривата в новий для нього семантико-граматичний клас. Відбуваються різні семантичні нашарування на дериват, зближення з ядром нового класу, унаслідок чого цей дериват стає позначенням іншого порівняно з вихідним лексичним значенням денотата» [2, с. 46–47]. Отже, деривація, представлена в Є. Куриловича двома видами – синтаксичним і лексичним, у концепції І. Р. Вихованця отримала триступеневий вияв. Український мовознавець значно поглибив теорію транспозиції, виділивши, окрім ступенів, ще й різновиди взаємопереходу слів.

Лінгвіст переконує: «Відповідно до п'ятикомпонентної системи частин мови за синтаксичними, морфологічними і семантичними ознаками і відповідно до формування прислівника лише за двома граматичними ознаками – синтаксичними і морфологічними – можливі: а) синтаксична, морфологічна та семантична субстантивація; б) синтаксична, морфологічна та семантична вербалізація; в) синтаксична, морфологічна та семантична ад'єктивація; г) синтаксична і морфологічна адвербіалізація» [2, с. 47]. Важливо зазначити, що відомості про майже кожен із зазначених різновидів удокладнено в працях сучасних українських граматистів – послідовників І. Р. Вихованця. Найбільше уваги приділено вербалізації, зокрема її відприкметниковому, відіменниковому та відприслівниковому різновидам [2, с. 488–492; 3; 4, с. 185–288; 6; 10, с. 89–105, 108–111; 12; 13]. Крізь призму відіменникового та віддієслівного синтаксичного творення розглянуто ад'єктивацію [2, с. 287–291; 5; 7; 8; 10, с. 371–376; 11]. Явище адвербіалізації найгрунтовніше описала А. Ю. Габай [1]. Сповідуваний українськими науковцями функційно-категорійний формат студіювання та опис ступенів і різновидів транспозиції на матеріалі української мови дав змогу всебічно й повно проаналізувати вторинні мовні одиниці, виявити їхні диференційні ознаки, категорійні модифікації, а також у межах синтаксичної функції розглянути семантико-синтаксичні, формально-синтаксичні та комунікативні, пов'язані з темо-ремним членуванням різновиди. Принагідно зазначимо, що Є. Курилович схарактеризував синтаксичну та лексичну деривації як своєрідні елементи певної універсальної системи, а вітчизняні науковці деталізували й розвинули її на матеріалі української мови. Крім того, в Україністиці транспозиційну модель студіювання застосовують не тільки для вияву низки вторинних функцій частин мови, а й інших мовних одиниць, зокрема для опису модальних та модально-способових зрушень у межах паремій [14; 15].

Оригінальність теорії польського лінгвіста забезпечує витлумачення статусу деяких мовних одиниць. Акцентуючи на взаємодії лексичного значення та спеціалізованої синтаксичної функції, науковець виділяє чотири кардинальних частини мови – іменник, прикметник, дієслово, прислівник, яким притаманні «дві спільних особливості: 1) їхня основна лексична функція є

символічною; 2) вони є словами» [9, с. 65]. Цим частиномовним класам протиставлено вигуки, займенники, прийменники, сполучники, числівники (кількісні) й артикль. Розв'язуючи питання їхнього статусу, Є. Курилович наголошує: «Чи будемо ми називати такі елементи частинами мови, чи ні, вони не можуть бути поставлені в один ряд із зазначеними чотирма класами, оскільки їм не властива одна з двох умов» [9, с. 66]. Зокрема, вигуки й займенники позбавлені першого критерію, оскільки функція вигуків полягає у вираженні, а не номінації чогось, займенники називають щось, указуючи, але не символізуючи, тобто відрізняються від кардинальних частин мови способом представлення. Поза межами стереотипного уявлення про класи слів перебуває інтерпретація прийменників. Дослідник стверджує: «Прийменник – це не слово, а морфема (а іноді «субморфема», що утворює єдність з відмінковим закінченням)» [9, с. 66]. Обидва складники цілісного, нерозкладного в граматичному плані компонента Є. Курилович вважає рівноправними. На переконання лінгвіста, числівник (кількісний) утворює семантичну єдність із закінченням форми множини опорного іменника, тому він є лексичною морфемою, а флексія – синтаксичною морфемою, і разом вони структурують складну морфему. Артикль виконує займенникові функції (анафоричну, анамнестичну), у такому разі він позбавлений першої особливості, притаманної частинам мови. Крім того, артикль здатен слугувати засобом субстантивації, що зумовлює його кваліфікацію як синтаксичної морфemi, а не самостійного слова [9, с. 66–67].

Деякі аспекти частиномовної інтерпретації слів, запропоновані польським науковцем, представлено в українській лінгвістиці. Зазначимо, що артикль не притаманний українській мові, тому він залишився поза увагою дослідників. Усвідомлюючи переваги гетерогенної класифікації частин мови, яка ґрунтується на комплексі семантичних, морфологічних, синтаксичних, а для похідних слів – і словотвірних ознак (тобто узявши до уваги інші параметричні особливості, ніж у концепції Є. Куриловича), І. Р. Вихованець вирізняє «п'ять частин мови в такій ієрархії: іменник і дієслово як центральні частини мови і прикметник, числівник та прислівник як периферійні частини мови» [2, с. 25]. Центральні морфологічні класи слів, виявляючи своерідну категорійну спеціалізацію та реалізуючи найважливіші синтаксичні функції, водночас визначають особливість

української мови. І. Р. Вихованець слушно наголошує, що «сприйманий світ українська мовна свідомість відображає значною мірою за допомогою дієслівності й іменниковості. Саме визначальна дієслівно-іменникова граматична двокомпонентність створює справжній типологічний образ української мови, пронизує її морфологічну, синтаксичну та словотвірну підсистему» [2, с. 31]. Керуючись сукупністю значеннєвих і категорійних ознак, український філолог позбавив статусу самостійної частини мови займенники. На його думку, «займенникові слова, уходячи як окремих підклас до іменникового, прикметникового, числівникового та прислівникового класів на основі спільних із ними ознак, водночас мають додаткові семантичні ознаки – вказівну функцію, опосередкований зв'язок із предметом і явищем представлення та синтаксичні функції – внутрішні реченнєві формально-синтаксичні й семантико-синтаксичні функції і зовнішню синтаксичну функцію – роль засобу поєднання (зв'язку) речень у тексті» [2, с. 37]. Поза межами частиномовної системи перебувають так звані службові слова та вигуки. Реалізуючи семантику відношень, виявлену в синтаксичній структурі мови, виконуючи функції релятивних компонентів і водночас зрідка зберігаючи зв'язок із твірними повнозначними словами (ідеться суто про похідні одиниці), прийменники, сполучники та частки отримали статус слів-морфем. Концептуально новою є кваліфікація вигуків, яким подібно до звуконаслідувальних мовних одиниць надано статусу слів-речень, чому посприяло їхнє виразне спрямування у сферу мовлення, залежність від контексту чи комунікативної ситуації, нечленованість, інтонаційне навантаження. «Вигуки функціонують як реченнєві дійктичні одиниці, що є емоційними відповідниками судження, відображенням емоційної реакції мовця на позамовну ситуацію» [2, с. 42].

Отже, теорію Є. Куриловича, що стала вагомим набутком світового мовознавства, вирізняє своєрідний алгоритм опису різних лінгвістичних явищ й одиниць, серед яких чільне місце посідають лексична й синтаксична деривація та кваліфікація частиномовних класів слів. Запропоновані польським науковцем ідеї стали базовими для студіювання сучасної української літературної мови передусім із застосуванням функційно-категорійного виміру. У контексті означених тенденцій вирізнено й ранжовано три ступені транспозиції

– синтаксичний, морфологічний і семантичний, докладно описано різновиди міжчастиномовних зсувів. Схарактеризована Є. Куриловичем чотирикомпонентна система частин мови (іменник, прикметник, дієслово, прислівник), що має своїм опертям дві особливості (1) основна лексична функція є символічною; 2) статус слова), у лінгвоукраїністиці модифікована в ієрархічно структуровану п'ятикомпонентну: дієслово, іменник отримали статус центральних частин мови, а прикметник, числівник, прислівник зараховані до периферійних класів слів. Крім того, в українській науковій парадигмі диференціація частин мови ґрунтується на чотирьох критеріях – семантичному, морфологічному, синтаксичному, а для похідних слів ще й словотвірному. Спільність поглядів убачаємо в позбавленні частиномовного статусу прийменників, сполучників, часток і вигуків.

Перспективним напрямом студіювання вважаємо зіставний опис інших лінгвістичних явищ, запропонованих польським науковцем Є. Куриловичем та українськими мовознавцями, вияв їхній спільних та відмінних потрактувань. Зокрема, актуальністю позначені питання, пов'язані з відмінковою системою, визначенням статусу грамам цієї категорійної величини, їхньою ієрархією, поділом на морфологічні й семантичні чи, згідно з концепцією Є. Куриловича, на граматичні та конкретні різновиди, основу диференціації яких становить семантичний і синтаксичний контексти.

Література

1. Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 232 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. І. Р. Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Костусяк Н. М. Особливості відприкметникової вербалізації в українській і польській мовах. Україна і Польща: діалог культур (Мовно-літературні та суспільно-політичні відносини): зб. наук. пр. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. С. 229–237.
4. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
5. Костусяк Н. М. Синтаксична ад'єктивація відмінкових форм у сучасній українській літературній мові. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

- університету. Серія: «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса: Міжнар. гуманіт. ун-т, 2014. Вип. 8, т. 2. С. 23–27.
6. Костусяк Н. М. Синтаксична вербалізація відмінкових і прийменниково-відмінкових форм іменників у сучасній українській літературній мові. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2 (279). С. 117–123.
 7. Костусяк Н. М. Синтаксична прикметникова транспозиція прийменниково-відмінкових форм іменників. Наукові записки. Серія «Філологічна». Острого: Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 44. С. 141–145.
 8. Костусяк Н. М. Синтаксична віддієслівна ад'єктивізація в сучасній українській літературній мові. Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. Донецьк: ДонНУ, 2017. Вип. 33. С. 25–31.
 9. Курилович Е. Очерки по лингвистике. Москва : Изд-во иностр. лит., 1962. 456 с.
 10. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
 11. Межов О. Г. Ад'єктивне функціонування іменників у синтаксичних словосполученнях. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2 (279). С. 143–148.
 12. Мельник І. А. Транспозиційна граматики українського дієслова: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2015. 476 с.
 13. Плющ М. Я. Синтаксична транспозиція відмінкових форм прикметника у предикативній функції. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. праць. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 7. С. 86–90.
 14. Приймачок О. І. Природа модальної транспозиції народних афоризмів (на матеріалі українських і російських паремій). Проблеми славістики. Луцьк, 2003. № 1. С. 52–59.
 15. Приймачок О. І. Модально-способова транспозиція паремійного імператива. Східнослов'янська філологія: зб. наук. пр. Горлівка: Вид-во ГДППМ, 2006. Вип. 10: Мовознавство. С. 210–217.

References

1. Habai A. Yu. *Syntaksychna pryslivnykova transpozycja v suchasni ukrainskii literaturnii movi* [Syntax Adverbial Transposition in Modern Ukrainian Literary Language]. Kyiv, 2011. 232 p. (in Ukrainian).
2. *Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia* [Grammar of the Modern Ukrainian Language. Morphology] / Vykhovanets I. R., Horodenska K. H., Zahnitko A. P., Sokolova S. O. Kyiv, 2017. 752 p. (in Ukrainian).
3. Kostusiak N. M. *Osoblyvosti vidpryketnykovoii verbalizatsii v ukrainskii i polskii movakh* [Features of Adjective Verbalization in Ukrainian and Polish

- languages]. In: *Ukraina i Polshcha: dialoh kultur (Movno-literaturni ta suspilno-politychni vidnosyny)*, 2005. P. 229–237. (in Ukrainian).
4. Kostusiak N. M. *Struktura mizhrivnevnykh katehorii suchasnoi ukrainskoi movy* [Structure of Inter-Level Categories of the Modern Ukrainian Language]. Lutsk, 2012. 452 p. (in Ukrainian).
 5. Kostusiak N. M. Syntaksychna ad'iektyvatsiia vidminkovykh form u suchasni ukrainskii literaturnii movi [Syntax Adjectival Transposition of Case Forms in Modern Ukrainian Literary Language]. In: *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: «Filolohiia»*, 2014, issue 8, vol. 2, pp. 23–27. (in Ukrainian).
 6. Kostusiak N. M. Syntaksychna verbalizatsiia vidminkovykh i pryimennykovo-vidminkovykh form imennykiv u suchasni ukrainskii literaturnii movi [Syntax verbalization of case and prepositional case forms of nouns in modern Ukrainian literary language]. In: *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, 2014, no. 2 (279), pp. 117–123. (in Ukrainian).
 7. Kostusiak N. M. Syntaksychna prykmetnykova transpozytsiia pryimennykovo-vidminkovykh form imennykiv [Syntax Adjectival Transposition of Case-Prepositional Forms of Nouns]. In: *Naukovi zapysky. Serii «Filolohichna»*, 2014, issue 44, pp. 141–145. (in Ukrainian).
 8. Kostusiak N. M. Syntaksychna viddiieslivna ad'iektyvatsiia v suchasni ukrainskii literaturnii movi [Syntax Adjectival Transposition of Verbs in Modern Ukrainian Literary Language]. In: *Linhvistychni studii*, 2017, issue 33, pp. 25–31. (in Ukrainian).
 9. Kurilovich E. *Ocherki po lingvistike* [Remarks on Linguistics]. Moskva, 1962. 456 p. (in Russian).
 10. Mezhov O. H. *Typolohiia minimalnykh semantyko-syntaksychnykh odynyts* [Typology of the Minor Semantic-Syntactic Units]. Lutsk, 2012. 464 p. (in Ukrainian).
 11. Mezhov O. H. Ad'iektyvne funktsionuvannia imennykiv u syntaksychnykh slovospoluchenniakh [Adjective Functioning of Noun in Syntactical Combination of Words]. In: *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, 2014, no. 2 (279), pp. 143–148. (in Ukrainian).
 12. Melnyk I. A. *Transpozytsiina hramatyka ukrainskoho diieslova* [Transpositional grammar of Ukrainian verb]. Lutsk, 2015. 476 p. (in Ukrainian).
 13. Pliushch M. Ya. Syntaksychna transpozytsiia vidminkovykh form prykmetnyka u predykatyvni funktsii [Syntactic transposition of case forms of adjective in predicative function]. In: *Naukovyi chasopys Nats. ped. un-tu im. M. P. Drahomanova. Serii 10: Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy*, 2011, issue 7, pp. 86–90. (in Ukrainian).
 14. Pryimachok O. I. Pryroda modalnoi transpozytsii narodnykh aforyzmiv (na materialii ukrainskykh i rosiiskykh paremii) [The Nature of Modal Transposition of

- Folk Aphorisms (Based on Ukrainian and Russian paremies)]. In: *Problemy slavistyky*, 2003, no. 1, pp. 52–59. (in Ukrainian).
15. Pryimachok O. I. Modalno-sposobova transpozyciia paremiinoho imperatyva [Modal and Subjunctive Transposition of the Paremical Imperative]. In: *Skhidnoslov'ianska filolohiia*, 2006, issue 10: Movoznavstvo, pp. 210–217. (in Ukrainian).

Nataliia Kostusiak, Oksana Pryimachok. The derivational and part-of-speech concepts of Jerzy Kuryłowicz and modern Ukrainian functional grammarians: the comparative aspect. This article investigates the importance and the role of the theory of Jerzy Kuryłowicz in international linguistics and studies the peculiarities of the interpretation of syntactical and lexical derivation outlined in the concept of the Polish scholar as well as the levels and the subcategories of transposition in modern Ukrainian linguistics. The well-known theory of Jerzy Kuryłowicz is prominent for a unique algorithm for describing linguistic phenomena and linguistic units of different kinds, namely syntactical and lexical derivation and classification of part-of-speech word categories. The ideas suggested by the Polish researcher now underlie the studies of the modern Ukrainian literary language that are being conducted with the application of the functional and categorical aspect. The three levels of transposition determined by the aforementioned trends are as follows: the syntactic level, the morphological level and the semantic level. The four-component system of parts of speech developed by Jerzy Kuryłowicz has been modified in Ukrainian linguistics to a hierarchically structured five-component system. The viewpoint of the Polish scholar on which Ukrainian linguists agree is the denial of the part-of-speech meaning of prepositions, conjunctions, particles and exclamations.

Key words: derivation, transposition, parts of speech, substantivation, verbalization, adjectivization, adverbialization.

Костусьяк Наталія Миколаївна – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; *ORCID ID*: 0000-0002-9795-6038; nat_kostusyak@ukr.net

Приймачок Оксана Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; *ORCID ID*: 0000-0002-9725-1249; oksanapryim@ukr.net